

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI

2026/6

+998335668868

www.innoworld.net

Google Scholar

zenodo

2026

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI

3-JILD 6-SON

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI
TO'PLAMI

3 - JILD, 6 - SON
2026

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

Harbiy fanlarni o'qitish jarayonida tinglovchilarni milliy iftixor ruhida tarbiyalashni takomillashtirishning yetakchi omili ijtimoiy pedagogikada aksiologik yondashuv

X.M. Akrambaev

IIV Malaka oshirish instituti Jangovar va jismoniy tayyorgarlik sikli katta o'qituvchisi, pedagogika fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya: Maqolada Harbiy fanlarni o'qitish jarayonida tinglovchilarni milliy iftixor ruhida tarbiyalashni takomillashtirishning yetakchi omili ijtimoiy pedagogikada aksiologik yondashuvi, mohiyati, tafakkuri, harbiy ta'lim-tarbiya berish jarayoni, kognitiv va amaliy yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Harbiy fanlarni o'qitish jarayoni, aksiologik yondashuvi, ta'lim-tarbiya, kognitiv yondashuvlar, pedagogika.

Аннотация: В статье освещена В процессе преподавания военных дисциплин ведущим фактором совершенствования воспитания слушателей в духе национальной гордости явление аксиологического подхода в социальной педагогике, его сущность, мышление, процесс военного воспитания, познавательный и практический подходы.

Ключевые слова: Процесс преподавания военной дисциплины, аксиологический подход, образование, когнитивные подход, педагогика

Annotation: The article highlights in the process of teaching military disciplines the leading factor in improving the education of students in the spirit of national pride, the phenomenon of the axiological approach in social pedagogy, its essence, thinking, the process of military education, cognitive and practical approaches.

Key words: The process of teaching military discipline, axiological approach, education, cognitive approach, pedagogy

Harbiy fanlarni o'qitish jarayonida tinglovchilarni milliy iftixor ruhida tarbiyalashda aksiologik yondashuvning asosiy maqsadi ta'sir etish. Ushbu yondashuvni o'rganishda fanni bilish, ijtimoiy voqelikdagi jarayonlarni tahlil qilish, ularga tayanib amaliy faoliyat yuritish bir-biri bilan bog'liq uzviy jarayonni anglash katta ahamiyat kasb etadi.

Aksiologiya – bu shaxs, jamoa, jamiyatning moddiy, madaniy, ma'naviy, axloqiy va psixologik qadriyatlari, ularning voqeliklar olami bilan aloqasi, qadriyatlar va me'yoriy tizimdagi o'zgarishlar haqidagi falsafiy ta'limot, tarixiy rivojlanish jarayondir¹¹.

Bu mamlakatimiz va xorijiy davlatlarning qator olimlari tomonidan turlicha talqin etilgan N.B.Polkovnikova bolalar va kattalar o'rtasidagi munosabatlarni shakllantirish jarayonining aksiologik tarkibiy qismlarini aniqlagan¹². N.A.Gushchina mahalliy ta'limning aksiologik jihatlarini bo'lajak o'qituvchining kasbiy va qadriyatli yo'nalganliklarini shakllantirish omili asosida sifatlarini tarkib toptirish masalalariga to'xtalib o'tgan¹³. O.Y.Shafranova oliy ta'lim tizimi o'qituvchilari uchun uzluksiz

¹¹ Kaykovus. Qobusnoma.: Nashrga tayyorlovchilar S.Dolimov, U.Dolimov. Toshkent – O'qituvchi – 2006. 42 bet.

¹² Полковникова Н.Б. Аксиологические составляющие процесса формирования межличностных отношений детей и взрослых // автор. дисс. к.п.н. – Москва. 2010.

¹³ Гушина Н.А. Аксиологические аспекты отечественного образования как фактор формирования профессионально-ценностных ориентаций будущего учителя // автор. дисс. к.п.н. – Калуга. 2004.

ta'limni qurish aksiologiyasi asoslariga to'xtalib o'tgan. O.Ye.Lebedev kompetentlikni noaniqlik vaziyatidagi muayyan faoliyat sohasida muammoni hal etish uchun faoliyat usulini tanlash va asoslash (empirik, nazariy va aksiologik) imkonini beradigan ma'lumotlilik darajasi sifatida talqin etadi¹⁴.

O.T.Abdug'aniyev ilmiy ishida aksiologik yondashuvlarni o'zaro yaxlitlash asosida talabalarda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishning tarkibiy qismlarini joriy etdi¹⁵. Demak, harbiy fanlarni o'qitish jarayonida tinglovchilarni milliy iftixor ruhida tarbiyalashni takomillashtirishda olamni o'rganish va reallikning qonuniyatlarini tavsiflashda aksiologik yondashuvlarning uyg'unligi va ulardan foydalanishga kompleks yondashuv zarur. Yer yuzida kechayotgan globallashuv jarayonlari, odamlarning turmush tarziga ta'sir etuvchi ommaviy noroziliklar, ekstremizm xavfi natijasida insoniyatni saqlab qolish ahamiyatini to'g'ri anglash uchun aksiologik yondashishga tayangan ma'qul. Shu bois harbiy ta'lim-tarbiya berishda tinglovchilar ongi, ularning fiziologiyasini o'zgartirish borasida olib borilayotgan tadqiqotlar ilmiy bilish nuqtai nazaridan muhim.

Harbiy fanlarni o'qitish jarayonida aksiologik yondashuvning mohiyati bugungi kunda, birinchi navbatda, sodir bo'layotgan voqealarni baholash (g'oyaviy, siyosiy, axloqiy, estetik va boshqalar) vaziyati bilan belgilanadi, unda doimiy ravishda ichki ishlar organi xodimlarining munosabatini belgilaydi va harbiy madaniyati va sanati bilan tanishtirish orqali shakllanadi.

Bu yondashuv 19-asr 2-yarmi va 20-asrda mustaqil ilmiy fan sifatida shakllangan qadriyatlar falsafiy nazariyasiga asoslanadi. Ilmiy fikrning turli sohalarida, jumladan, pedagogikada, xususan, ta'lim nazariyasida (V.A.Karakovskiy, I.B.Kotova, V.V.Kraevskiy va boshqalar) qadriyatlar nazariyasiga keng murojaat qilindi.

Davlat va siyosat arbobi I.Karimov "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ma'naviyat – insonni ruhan poklanish, qalbdan ulg'ayishga chorlaydigan, odamning ichki dunyosi, irodasini baquvvat, iymon-e'ttiqodini butun qiladigan, vijdonini uyg'otadigan beqiyos kuch, uning barcha qarashlarining mezonidir, deb ta'kidlagan.

Ma'lumki, harbiy ta'lim-tarbiya berish jarayoni asosiy kategoriyalariga "bilim", "ko'nikma", "ma'lumot" singari tushunchalar kiradi. Shuning uchun bugungi kunda aksiologik yondashuv yangi pedagogik paradigmalarning paydo bo'lishi o'quv-ta'lim jarayonida quyidagilar alohida ahamiyat kasb etmoqda:

harbiy tarbiyning aksiologik yondashuvi – tinglovchilarda hosil qilingan harbiy bilimlar asosida dunyoqarash, insoniy e'tiqod, burch va ma'suliyat, jamiyatimiz kishilariga xos bo'lgan axloqiy fazilatlarni yaratishdagi maqsadni ifodalaydi;

harbiy ta'limning aksiologik yondashuvi – o'qituvchilar rahbarligida tinglovchilarni bilim bilan qurollantirish, ko'nikma va malakalar, qobiliyatlarini o'stirish, dunyoqarashini tarkib toptirish jihatlaridir;

harbiy bilimning aksiologik yondashuvi – o'qituvchilar tomonidan tinglovchilarni o'qitish orqali bilim bilan qurollantirish, ko'nikma va malaka hosil qilish;

harbiy ko'nikmaning aksiologik yondashuvi – o'qituvchilar tomonidan tinglovchilarni mashq qildirish natijasida shakllantiriladigan harakatlar yig'indisidir;

¹⁴ Лебедев О. Компетентный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004 г. - № 5. - С. 5-12.

¹⁵ Abdullayeva Sh.A. Pedagogik diagnostika va pedagogik korreksiya. // Monografiya. – T.: Fan, 2005.

harbiy ma'lumotning aksiologik yondashuvi – o'qituvchilar tomonidan tinglovchilarga berilgan ta'lim-tarbiya natijasida tinglovchilar tomonidan olingan bilim, hosil qilingan ko'nikma va malakalar hamda shakllangan dunyoqarashlar majmuidir.

Demak, tinglovchilarni harbiy fanlarni o'qitish jarayonida milliy iftixor ruhida tarbiyalashni takomillashtirishda harbiy ta'lim, bilim berish, malaka oshirish va ko'nikmalarni shakllantirishda alohida o'rin tutadi. Harbiy tarbiya tinglovchiga muntazam va tizimli ta'sir etish imkoniyatini beradi. Tarbiya tinglovchilarni maqsadga muvofiq yo'naltiruvchi ijtimoiy pedagogik zarurat sifatida xizmat qiladi.

Har qanday fan singari, harbiy pedagogika ham amaliy va nazariy qismdan iborat bo'lib, vaqti-vaqti bilan ular orasidagi dissonans juda keskin namoyon bo'lishi mumkin.

Harbiy pedagogikaning ustuvor vazifasi – harbiy san'atni nazariy va amaliy bilish orqali ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishdir. Harbiy fanlarni o'qitish jarayonida aksiologiya ana shu maqsadlarga erishish mexanizmlaridan biridir.

Harbiy fanlarni o'qitishda o'qituvchi zamonaviy qurol-yarog' va harbiy texnika, harbiy san'at bo'yicha tinglovchilarga aksiologik yondashuvi jihatdan yangi bilimlar berish bilan birga amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi hamda ularda o'z mamlakatidan faxrlanish, Vatan oldidagi burchini his etish, uning manfaatlarini himoya qilish, shaxsiy jonbozlik, fidoyilik ko'rsatish kabi shaxsiy, psixologik sifatlarini takomillashtiradi hamda harbiy-vatanparvarlik tuyg'ulari, Vatan himoyachisi ekanidan g'urur tuyg'ularini shakllantiradi.

Bunda ma'lumot va ko'nikmalar ta'limning asosiy belgisi sifatida gumanistik ta'lim aksiologiyasiga mos kelmaydi. Uning insonparvarlik nuqtai nazaridan asosiy kamchiligi inson tabiatiga moslasha olmasligidir. Inson ma'lumotni bir vaqtning o'zida ijtimoiylashuviga yordam beradigan ko'nikmalar bilan qabul qilishini tushunish muhimdir. Shuning uchun harbiy ta'lim va tarbiya jarayonlari parallel ravishda borishi kerak.

Aksiologik yondashuv insonparvarlik pedagogikasiga organik ravishda xosdir, chunki unda inson jamiyatning eng oliy qadriyati va ijtimoiy taraqqiyotning o'z maqsadi sifatida qaraladi. Shu munosabat bilan insonparvarlik masalalariga nisbatan umumiyroq bo'lgan aksiologiyani yangi ta'lim falsafasi va shunga mos ravishda zamonaviy pedagogika metodologiyasining asosi deb hisoblash mumkin.

Aksiologik tafakkur markazida o'zaro bog'liq, o'zaro ta'sir qiluvchi dunyo tushunchasi turadi. Uning ta'kidlashicha, bizning dunyomiz yaxlit inson dunyosi, shuning uchun nafaqat insoniyatni birlashtiradigan, balki har bir shaxsga xos bo'lgan umumiy narsani ko'rishni o'rganish muhimdir.

Aksiologikning mohiyati yondashuv. Shaxs doimiy ravishda dunyoqarash (siyosiy, axloqiy, estetik va hokazo) sodir bo'layotgan voqealarga baho berish, maqsadlarni belgilash, izlash va qarorlar qabul qilish va ularni amalga oshirish holatida bo'ladi. Shu bilan birga, uning atrofida dunyoga (jamiyatga, tabiatga, o'ziga) munosabati ikki xil, bir-biriga bog'liq bo'lsa-da, yondashuvlar bilan bog'liq: amaliy va mavhum-nazariy (kognitiv). Birinchisi, insonning vaqt va makonda tez o'zgarib turadigan hodisalarga moslashishi natijasida yuzaga kelsa, ikkinchisi voqelik qonuniyatlarini bilish maqsadini ko'zlaydi.

Harbiy fanlarni o'qitish jarayonida aksiologik yondashuv - kognitiv va amaliy yondashuvlar o'rtasidagi bog'liqlik bo'lgan mexanizm; qadriyatlar, ijtimoiy va madaniy omillar va shaxs o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatish.

Kognitiv ta'limning konseptual pedagogik modellari bilish bilan tavsiflanadi. Buning uchun intellektual pedagogik taffakkurini rivojlantirish (pedagog faktor, hodisalar jarayonlar, tizimlarni tahlil qilish qobiliyati, ijodiy moslashuvchan, tanqidiy, tizimli, harakatchan, pedagogik vaziyatlarda sezgir fikrlash qobiliyati) pedagogik eruditsiya, sezgi improvizatsiya, pedagogik xushyorlik va eshitish, pedagogik bashorat, xayol, pedagogik kuzatish pedagogik ijodkorlik, sanogenik fikrlash (kasbiy harakatlar, hatolar, hisob-kitoblarni optimistik kanalga yo'naltirish qobiliyati); yangi bilimlarni faoliyat turlari va shakllarni tashkil etish va boshqarish texnikasini takrorlash va o'zlashtirish qobiliyati¹⁶.

Demak, harbiy fanlarni o'qitish jarayonida mansabdor shaxslar tomonidan tinglovchilarni o'zini o'zi tarbiyalash orqali, ularni harbiy tayyorgarlik sifatini tarbiyalash, rivojlantirish va psixologik tayyorlashda kognitiv yondashish alohida ahamiyatga ega. Bu esa tinglovchilarni kelajakdagi kasbiy faoliyatiga tayyorlash, tarbiyalash, intellektual va harbiy tayyorgarligining rivojlanishi, axloqiy va psixologik tayyorlashdan iborat bo'ldi.

Aksiologik yondashuvning asosi dunyoning o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'siri haqidagi bayonotdir. Uning fikricha, butun yashash maydoni yaxlit shaxs dunyosi bo'lib, u bilan bog'liq holda insoniyatni birlashtiradigan, lekin har bir shaxsga xos bo'lgan jamoani ko'rish kerak. Qadriyatlarga insonparvarlik yo'nalishi - bu qadriyatlar tizimining boshqa bo'g'inlarini harakatga keltiradigan o'ziga xos aksiologik vosita.

Insonparvarlik yo'nalishiga ega bo'lgan zamonaviy ta'lim falsafasi ta'lim jarayonining barcha bosqichlarini sifat jihatidan yangilash dasturidir. Ushbu yo'nalishdagi falsafiy tadqiqotlar ta'lim muassasalari faoliyatini, kontseptsiyalarini, pedagogik tajribalarini, yutuqlari yoki muvaffaqiyatsizliklarini baholash tamoyillarini shakllantirish imkonini beradi. Ta'limni insonparvarlashtirish malakali kadrlar tayyorlash tizimini yangilashni ham o'z ichiga oladi: "shaxssizlik" dan jarayonga ongli ravishda ijodiy jalb qilishga o'tish, shaxsning umumiy va kasbiy rivojlanishiga intilish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.. Полковникова Н.Б. Aksiologические составляющие протесса формирования межличностных отношений детей и взрослых // автор. дисс. к.п.н. – Москва. 2010.
3. Гущина Н.А. Aksiologические аспекты отечественного образования как фактор формирования профессионально-ценностных ориентаций будущего учителя // автор. дисс. к.п.н. – Калуга. 2004.
4. Шафранова О.Й. Aksiология построения непрерывного образования преподавателя высшей школы// автор. дисс. д.п.н. – Благовещенск. 2015
5. Лебедев О. Компетентный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004 г. - № 5. - С. 5-12.
6. Abdullaeva Sh.A. Pedagogik diagnostika va pedagogik korreksiya. // Monografiya. – T.: Fan, 2005.
7. Ismatova N.B. Bo'lajak o'qituvchilarni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlash davr talabi / maqola / "SCINTIFIC PROGRESS" Scientific Jurnal.

¹⁶ Ismatova N.B. Bo'lajak o'qituvchilarni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlas'h davr talabi / maqola / "SCINTIFIC PROGRESS" Scientific Journal.

